DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,

DE

SALIVATIONE IN VARIOLIS,

QUAM

ADNUENTE SUMMO NUMINE

Ex Auctoritate Rectoris Magnifici

IOANNIS MELCHIORIS KEMPER

IUR. UTR. DOCTORIS IURISQUE NATURAE ET CIVILIS PROFESSORIS ORDINARII,

nec non

Amplissimi SENATUS ACADEMICI *Consensu*

et

Nobilissimae FACULTATIS MEDICAE *Decreto*

PRO GRADU DOCTORATUS

Summisque in MEDICINA *Honoribus et Privilegiis*

rite ac legitime consequendis

ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

IOSUA VAN DER NOOT,

ROTERODAMENSIS.

Die IV. Julii MDCCC.

HARDERVICI,

Typis Everardi Tyhoff, *Academiae Typographi.*

PATRI OPTIMO

IOANNI. VAN. DER. NOOT

PIVS. FILIVS

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,

DE

SALIVATIONE IN VARIOLIS.

INTRODUCTIO.

Non bruta homo machina est, quae injurias a rebus, noxiis ſibi illatas, iners excipiat ac patiatur: ſic jure meritoque ſcribit Pathologus (*a*). Praeterquam enim, quod Mens quae intus est, moleſtiis ex morbo ſibi natis, exagitata, anxia, quas habet in corpus agendi vires, intendit ad repellendum hoſtem, corpus ipſum ſua, et ſingulari quidem, praeditum est incitatione, quae

(*a*) GAUBIUS *Path. Inſtitut.* §. XCIX.

quae moderata quidem in fanis, acrius infurgit praefente malo incitata, ut morbi infultibus fefe opponat; confenfus infuper hic datur, ftupenda ac mutua partium confpiratio, qua uti unum aliquod conftituunt, idemque integrum, collatâ quaeque fua fymbolâ, confervare nituntur; ita cum earum alicui noxa imminet, aliae, nec raro omnes, junctis viribus, laboranti fuccurrunt, communem in privata cujusque, et propriam in fociarum falute propugnantes.

Hoc ex fonte profluunt Naturae activae molimina pasfim in morbis, genus humanum infeftantibus obvia, quibus causfis eorum non modo refiftit, fed cum his fingulari modo etiam faepe congreditur, initoque conflictu vim vi opponit Natura humana.

Plurima huc fpectantia Naturae conamina obfervamus in morbo exanthematico fingulari, Graecis incognito medicis, primum vero ab Arabibus defcripto, qui, uti communis fert fententia, in Aegypto, atque interioribus Arabiae locis primum exortus, a Saracenis in Europam fub finem feculi XI. et principium XII. perlatus fuit (*b*), variolofa namque febre, quae nunc fporadice, nunc epide-

(*b*) V. MEAD *de Variolis et morbill.* Cap. I.

pidemice per populum benigne, vehementius imo vera aliquando malignitate grasſatur.

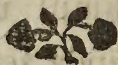
Inter illa praeprimis conamina memoranda venit *Salivatio*, quae, teſte HAENIO (*c*), in adultis multis in Epidemiis confluentes variolas concomitatur, in nonnullis minus frequenter, in quibusdam rarius. Quin graves, uti addit, Discretas aliquando ſalivatio haec comitatur, imo nonnunquam ipſam febrim Varioloſam, ſine variolis. In cauſſa hujus ſalivationis, ejusque vera indole determinanda non conveniunt auctores, dum alii eam evacuationem criticam, alii eandem ſymptomaticam mere declararint.

Cogitanti jam mihi de Themate inaugurali elaborando arriſit hujus quaeſtionis examen, inque hac disceptatione brevibus abſolvenda ita procedam, ut, tradita ſuccincta organorum ſalivae ſecretioni ſervientium deſcriptione, examinatisque conditionibus, quibus eorum actio intendatur, directe inquiram in probabiles uberioris ſalivae ſecretionis cauſſas, ſaeviente in corpore varioloſi miasmatis efficacia; perpendamque ſimul uſum, atque efficaciam illius evacuationis in minuenda febris varioloſae vehementia,

(*c*) *Theſ. ſist. febr. diviſ.* p. 97.

tia, et ex illis disputatis sponte profluentem conclusionem ultimo loco subjungam.

Ne interim Amice Lector! si quem invenerim, ne nova hic atque inaudita exspectes velim: quid enim juvevenis ego, et in Medentium castris tyro, in determinanda difficili hac atque spinosa quaestione, quae summorum practicorum exercuit ingenia praestare poterim, ad quam dijudicandam nemo sufficit nisi qui Naturae activae operationes generatim, et speciatim ejus agendi virtutem in febre variolosa obviam frequenti aegrotantium observatione habeat perspectam. Quae proponam praecipue debeo optimorum hac in Academia Praeceptorum institutionibus, praelectionibus praecipue Clarissimi FORSTEN, Promotoris exoptatissimi, mihique praeprimis ob innumera in me collata beneficia ad ultimum vitae halitum pie colendi, qui nuperius adhuc, duce STOLLIO, variolosae febris Historiam suis Auditoribus tradidit atque enucleavit: gaudebo, si debite exaratam a me hanc judicaveris quaestionem.

§. II

§. I.

Ad succum salivalem, utilissimum in oeconomia animali humorem, praeparandum speciali utitur Natura apparatu: plurimae namque sunt glandulae, conglomerati ordinis, id est, ex pluribus glandulis minoribus compositae, et communi ductu excretorio instructae, fabrica quidem convenientes, et iisdem usibus dicatae, sed situ diversissimae, hinc varie denominatae.

Principem inter has tenent locum Parotides duae, quae cavam sedem a latere capitis utrinque inter processum mastoideum et angulum maxillae inferioris occupant, anterius ad massseterem musculum, superiore vero parte ad processum zygomaticum usque sese extendunt. Quaeque sua habet vasa, tam arteriosa, quam venosa: quae sanguinem adducunt arteriae multae, sed parvae, ab arteria temporali, quam transmittit et velat, et a transversa faciei dicta arteria surgunt, cruorem revehentes venae ad congeneres tendunt truncos. Quaevis parotis conspicuum admodum habet ductum a NICOLAO STENONE denominatum, qui ex parte infima glandulae natus, sub initium sursum nonnihil adscendit, tum vero transverso decursu antrorsum fertur supra faciem externam masseteris musculi, deinde ab interioribus descendit, musculum buccinatorem perforat, ac inter glandulas

buccales ſuper dentem molarem ſuperiorem ſecundum inter et tertium in os hiat.

§. II. Secundo loco memorandae veniunt glandulae ſubmaxillares dictae, ab utroque latere una ſub musculo mylohyoideo et ceratogloſſo jacet, cute tecta. Hae arterias habent a labiali, ſubmentali atque ſublinguali arteria, venas mittunt ad truncos ſodales, lingualem et labialem. Submaxillarium quaevis ductum habet ſuum excretorium a WARTHONO denominatum, qui decurrit inter musculos ſublinguales, et a latere frenuli linguae aperitur.

§. III. Tertio demum excitandae mihi ſunt glandulae ſublinguales, quae ſub lingua inter faciem internam maxillae inferioris et linguam, musculo mylohyoideo incumbentes, deliteſcunt. Plurimis ductulis, a RIVINO denominatis, quindecim, aliquando vigenti, a lateribus linguae hiant, aliquando cum ductu Warthoniano communicantes.

Praeter memoratos hosce praecipuos ſalivae fontes, congeries adhuc adest parvarum glandularum, quae buccalium, labialium et molarium nomine ab anatomicis deſcribuntur (*d*).

§. IV.

(*d*) Vid. de his omnibus HALLER. *Element. Phyſiol.* T. VI. p. 41—50.

§. IV. His organis, ſingulari fabrica inſtructis, ſpecioſaque agendi virtute dotatis tantam praeparat, ſecernitque Natura ſana ſalivae copiam, quanta requiritur ad lubricam laxamque ſervandam oris, fauciumque ſuperficiem internam, ad asſumtorum, esculentorum potulentorumve ſubactionem, in ventriculo promovendam. Imo ſingularem hanc proinde Natura dedit ſympathiam atque conſpirationem linguam inter et glandulas, ut ipſe bolus, ſaliva humectandus, ſuo ſtimulo uberiorem ſalivae affluxum ſuscitet.

§. V. Haecce ſalivae ſecretio, atque excretio, diverſis intendi poteſt conditionibus, et adaugeri: hic in cenſum veniunt non tantum privae, ſed etiam univerſales magis potentiae, quas breviter enumerabo.

Secretiones generatim in machina noſtra vivente promoventur univerſi ſanguinis auctiori impetu; egregie hoc apparet in perſpirationis augmento et ſudoris eruptione, ubi, quacunque de cauſſa, rapidiore motu circumvehatur ſanguis, et nulla interim, aut a ſpasmo, aut ab obſtructione, aut a craſi ſanguinis vitiata oriunda adſint impedimenta. Praeprimis vero uberior ſecretio et excretio eſt revocanda ab aucta vaſorum, ſingulis organis ſecernentibus dicatorum, actione, varia de cauſſa excitata. Huc ſpectant:

I. in univerſum ſtimulantia, ſive haec directe ad organum aliquod ſecernens fuerint applicata, ſive in ſanguinem recepta, mediante illo humore organo fuerint

rint admota, quibus alia prae aliis adficiuntur organa. Hoc modo acre quodvis mechanicum aeque quam chemicum in oculum illapsum lachrymationem producit; argentum virum salivationem; medicamenta sic dicta diurhetica urinae secretionem promovent, augent.

II. Stimulantia quaecunque ductibus excernentibus adplicata hoc titulo sunt celebranda. Sic acriora esculenta vel potulenta salivam cient, fortius stimulantia ad duodenum delata fel movent, suctio uberiorem lactis secretionem producit: Imo potens adeo hicce stimulus mammae applicatus, ut in virgine suscitaverit lactis secretionem, vel reproduxerit illius praeparationem per septennium sufflaminatam (*e*).

III. Stimulantibus hisce accensenda quoque, quae universum hominem mire adeo afficiunt et concutiunt saepe, animi sic dicta pathemata, quorum efficacia aliae secretiones intenduntur manifesto, aliae e contrario diminuuntur. Sic lachrymae moerore, fel ira copiosius solito secernuntur, dum in utroque casu fauces exarescant, ob praepeditam glandularum oris, vasorumque exhalantium actionem. Sic esurienti conspectus vel odoratus grati ferculi majorem suscitat salivae

(*e*) Cf. Amicisf. J. OTTENS Disf. *de Lusibus Naturae Naturam illustrantibus* p. 39.

livae in os influxum, imo impetu ſingulari hicce liquor de ductulis praecipue Rivinianis Warthonianisque tunc erumpit. Quae de vis venereae ſenſilem hominem afficientis atque agitantis efficacia in promovenda ſeminis ſecretione et excretione proponi poſſent, lubens mitto.

IV. Inter pontentias ſecretionis negotium generatim intendentes, jure itidem commemorari poterunt Temperamentorum, Sexus, Aetatis, atque vitae generis diverſitates, plurimaeque aliae ſingulis hominibus privae conditiones: hinc aliis os naturaliter ſaliva abundat, aliis pedes manusve ſemper ſudore madent; in aliis abundantia bilis obſervatur.

V. Denique huc revocandum deſtructum Naturae aequilibrium, quod in ſtatu ſano obtinet inter diverſa organa ſecretionibus deſtinata: ita ut quodvis ſuam determinatam ſecernat, excernatque, copiam. Deſtructo hoc aequilibrio, ſubpreſſa, vel nimium diminuta ſecretione et excretione una, impetu majori humorum vis ruit in partem aliam, ibique hoc pacto, ſuſcitata uberiore eliminatione tentat Natura aequilibrium reſtituere; vel ſaltim imminentia ex eo deſtructo mala avertere, aut lenire. Quotidie illud Naturae actuoſae conamen ſingulare obſervare licet in cutis functione harmonice conſpirante cum alvi exoneratione: quo enim copioſior perſpirabilis materiae aut ſudoris eliminatio, eo rarior ſicciorque al-

vus; quo minor e contrario, eo copiosior, eo laxior alvus, hinc suo jam tempore HIPPOCRATES „ cu-
„ tis si fuerit laxa, alvus stricta:" idemque alio loco de simili conspiratione alvi inter et urinae viam meminit, „ Mictio (scribit) noctu multa contin-
„ gens, parvam dejectionem significat" (*f*). Singularis hicce Naturae humanae, in aequilibrio excernendorum servando nisus magis adhuc apparet, si deficiat plenarie haec aut illa excretio necessaria: aliis tunc organis secretoriis et excretoriis non tantum major eliminatur humorum copia, sed et expelluntur iidem qualitate a statu sano multum abludentes: sic, ut ex multis huc spectantibus observatis, unum alterumve casum seligam, pertinacissimam Ischuriam a calculo natam observavit N. PISO, cui se adjunxit sudor per plures dies continuus atque copiosus „ cor-
„ pus universum (scribit) jam ante per plusculos
„ dies uvidum spectabili continuoque coepit diffluere
„ sudore, et tam insuavi et olido, ut vix ferrem
„ presentiam aegrotantis" (*g*).

Urinae itidem redolentis materiae perspirabilis casum notavit MORGAGNIUS (*h*): WALLE-RIUS,

(*f*) *Aphor.* 83. Sect. IV.

(*g*) *Selectior. Obs. et consil. Lib. singular.* ed. BOERHAVIO Sect. IV. Cap. VI. Obs. 127.

(*h*) *De Sed. et Causs. Morborum* II. p. 150.

RIUS (*i*), fuccum falivalem urinofo fapore imbutum meminit.

VI. Ultimo loco inter conditiones, fecretiones et excretiones incitantes referri posfunt nonnulli morbi; quorum efficacia nunc in urinae viis, nunc in cute, nunc in aliis partibus admodum vifibilis. Morbos huc praeprimis fpectare fpasmodicos docet auctior urinae fecretio in Hypochondriacis et Hyftericis, fudor in ultimo febris ftadio, etc.

Memoratis hisce, generatim univerfum fyftema fecretorium afficientibus, potentiis, quibus ejusdem operatio poterit intendi, brevibus nunc commemorabo conditiones, quae falivam praeprimis movere, et hujus fecretionem incitare, valent: quarumque efficacia ex propofitis hucusque facile intelligi poterit.

§. VI. Salivae excretionem incitat non tantum.

I. Alterna glandularum presfio ab adjacentibus partibus musculofis, aliisque repetenda, uti in manducatione et loquelae exercitio, qua presfione memorata organa emulgentur quafi, fed:

II. Stimulantia ad linguam faucesque applicata adeo ductulorum falivalium agilitatem exfuscitant, ut longe copiofior reddatur falivae excretio. Hinc in dentitione folenne phoenomenon uberior falivatio: hinc aromata fer-

(*i*) *Acta Suecic.* 1737.

fervida, Caryophylli, radices Ari, Galangae Imperatoriae, Pyrethrique, Staphisagriae et Sabadillae semina, Tabaci fumus ore haustus; Antiscorbutica acria, Lepidium, Cochlearia, Nasturtium, similiaque salivae excretionem mirifice augent, et saepenumero cum fructu exhibentur forma collutorii, aut masticatorii in defluxionibus aquosis, catarrhosis, partes oris afficientibus, in odontalgia serosa, et ab his levamen percipiunt aegroti, dum magna copia salivae proliciatur, exspuaturque.

III. Augetur etiam salivae secretio atque intenditur jejunio protractiori, tumque non tantum copia, sed et qualitate a consueto recedit statu. Sic retulit de se ipso Illustris olim Vir L. B. DE TSCHIRNHAUSEN (*k*), quum olim jejunium in tertium usque diem protraxisset, tantam sibi salivae copiam succrevisse, ut dentes solito minus stabiles viderentur, ejusque acrimonia palato non parum doloris inferret, tantamque se in mandendo difficultatem et dolorem sensisse, ut cibos in minima frustula dissecare cogeretur.

IV. Salivae excretionem augent quaecunque systema irritabile atque nerveum singulari modo afficiunt, sive stimulus ab animi pathemate sit revocandus, sive a materia acri ventriculum ipsum vicinasque partes vellicante; hinc in anorexia, nausea et vomituri-

(*k*) In Libro *de Med. Ment. et Corp.* P. II. p. 23.

turitione uberior salivae excretio; hinc ab antimoniatis resolventibus ingestis idem phoenomenon.

V. Hisce itidem accensenda sunt, quaecunque sanguinis congestionem, atque vasorum oppletionem in organis salivalibus producere valent; hinc ligatis in cane venis jugularibus copiosa adeo salivatio observatur ac si a mercurio ingesto esset revocanda: hinc in melancholicis copiosa salivae excretio, si ex oppletione et infarctu viscerum abdominalium oriatur morbus: in anginosis ob fauces et per consequens glandulas salivales sanguine distentissimas. —

Hunc in censum itidem veniunt sialagoga, sic dicta a speciali sua agendi virtute, remedia, e quibus sufficiet unicum excitasse Mercurium, quo remedio, quacunque demum via ad sanguinem delato, copiosissimum salivae profluvium excitare poterit Medicus.

Denique inter speciales salivam moventes caussas referre possumus diversos morbos, morbosasque affectiones, sanitatis aequilibrium turbantes. Sic teste DOLEO Acidum morbosum (l); Cruditas ventriculi et intestinorum (m); Nausea, notante jam HIPPOCRATE (n); Vermes et maxime Taenia (o).

VI. Imo

(l) *Encyclop. Chirurg.* I. 20 sq.
(m) DE GORTER *Prax.* Tom. 2. Lib. I. §. CIII.
(n) *Coac.* §. IV.
(o) LIEUTAUD *Precis* Tom. II. Sect. II. WEBER Diss. *de sign. et sput.* Cap. III.

VI. Imo saepius observarunt clinici judicatos fuisse, et devictos, morbos, copiosa salivae excretione oborta.

Notabilem morborum numerum, qui salivae fluxione judicari soleat, excitavit GRUNER (*p*); casum arthritidis in septuagenario salivatione solutae retulit J. A. HUNERWOLFF (*q*); in Phthysi, artis conaminibus proh dolor! plerumque majori, critica et salutaris aliquando salivatio fuit, ut exemplo probat J. P. WURSTBAIN (*r*). In capitis dolore, Odontalgia, Gravi auditu salivationem criticam saepe levamen tulisse affirmat A. NUCK (*s*); Vertiginem Ptyalismo spontaneo et critico solutam memoravit N. BLYGNI (*t*). Tinnitum aurium salivatione critica solutum legimus (*u*), ubi virum magni nominis literatum se novisse scribit JOH. BURGIUS, cui tinnitus aurium, quo saepius infestabatur non nisi ptyalismo spontaneo discutiebatur. Post sanguinis sputum salivae largam excretionem salutarem annotavit A. NUCK (*v*) in viro literato, cui postquam per aliquot dies sanguinis uncias tres quatuorve tussiendo reddidisset, sexies-

(*p*) *Semeiostica Pathol.* §. MDCCXXI.
(*q*) *Misc. N. C. Dec.* 2. *Ann.* 9. *Obs.* 102.
(*r*) *Misc. N. C. Dec.* 2. *Ann.* 1. *Obs.* 122.
(*s*) *Sialograph.* C. II.
(*t*) *Zodiac. med. Gallic. Ann.* 1. *Mens. Octobr. Obs.* 7.
(*u*) *Misc. N. Cur. Dec.* 2. *Ann.* 3. *Obs.* 173.
(*v*) *L. C.*

sexiesve aut pluries modo in brachio, modo in pede vel manu secta vena fuisset, sanguinis sputum quidem cessavit, sed salivae secretio sputum hoc sanguineum subsecuta est tam copiosa, ut per quatuordecim circiter dies quotidie uncias triginta sex, sive pintam unam cum dimidia salivando redderet, quod quidem aegrotum multum debilitavit, attamen ab imminenti periculosissimoque effectu fere liberavit.

Huc referre poteris singularem observationem C. T. BIERLINGII (*w*), qua constitit per odorem salivam in motum et excretionem praeternaturalem agi posse; de nobili namque hic refert foemina, quippe quae ab aliquot virginibus, nobilitate claris, in puerperio visitata fuit quarum crines pulvere de Cypro odoratissimo ad albedinem usque conspersi erant; qui odor puerperae tam abominabilis fuit, ut statim exinde in atrocissimos capitis dolores, cum insigni ptyalismo lapsa sit.

Memoratis hisce per salivationem spontaneam judicatis morbis ultimo adjungam J. LANZONI observationem (*x*), de muliere quadam quadragenaria, quae diuturno fluore albo laborabat, et post multa remedia

(*w*) *Adv. Curios. Cent.* I. *Obs.* 54.
(*x*) *Misc. N. C. Dec* 3. *Ann.* 9. *et* 10. *Obs.* 180.

remedia frustra tentata, demum salivatione magna, sponte orta, protinus liberabatur.

§. VII. Quae tot tamque diversis suscitari potest conditionibus salivatio, quae, uti vidimus ultimo loco, in diversis morbis felici adeo cum eventu operante Natura suscitatur, salivae uberior excretio, ea in variolosa febre satis solennis, et praeprimis quidem in Variolis Confluentibus.

Egregius Naturae Observator TH. SYDENHAM, Practicus genuinus, et classicus de febre variolosa auctor, postquam descripserat papularum variolosarum eruptionem, et illud naturae conamen concomitantia phaenomena, addit, „ Sunt vero et alia symptomata duo, „ quae variolis confluentibus accidunt, haud minoris „ momenti, quam vel pustulae ipsae, vel tumor, vel „ aliud quodlibet e praedictis, *salivatio* nempe in adul- „ tis, atque in infantibus diarrhoea. Horum prius „ ita se perpetuo comitem adjungit, ut unicum tantum „ viderim variolis confluentibus laborantem, nulla su- „ perveniente salivatione" (y). Dicta haec salivatio praeprimis in variolis confluentibus obvia, in discretis, sic dictis, tamen etiam, rarius licet, observatur uti practicorum monumenta ostendunt. Vario morbi tempore sese

(y) Op. omn. Edit. Leyd. 1726. p. 137—38. Sect. III. C. II.

ſeſe manifeſtat uberior haec ſalivae excretio; „ dicta" ſcribit SYDENHAM, „ ſalivatio nonnunquam ſub primum „ eruptionis tempus ſe prodit, nonnunquam non niſi „ poſtridie, biduove praeterlapſo. Materia primo te„ nuis excernitur, ac facile ad tempus aliquod rejici„ tur, aegro interim multa lintea eadem nocte conſpur„ cante. Neque ſane multum cedit Ptyalismus hic al„ teri illi, qui ope mercurii excitatur, niſi quod non „ ita male oleat. Die autem fere undecimo ſaliva vis„ cidior jam facta, aegerrime excreatur: ſiticuloſus est „ aegrotus, tusſit ſubinde inter bibendum, et potus „ per nares revertitur, atque ab hoc die cesſat ut plu„ rimum ſalivatio; licet aliquando (rarius tamen id ac„ cidit) ubi per diem unum alterumve omnino cesſave„ rit, tandem postliminio recrudescat" (*z*).

Imo notante egregio SYDENHAMO pro genio Epidemiae varioloſae benigno magis, aut violentiori, haec ſalivatio major aut minor, ſcribit enim Auctor de variolis ipſi anomalis dictis, quae regnarunt anno praecedentis ſaeculi LXX. LXXI. et LXXII. „ febris et ſymptoma„ ta alia omnia, quae vel praecedebant, vel comita„ bantur hoc variolarum genus, graviora erant, quam „ in praecedente, et inflammationis adhuc majoris ma„ nifeſta

(*z*) L. C. p. 138.

„ festa dabant indicia. Aegri ad salivationem erant „ procliviores" (*a*).

§. VIII. In determinanda hujus salivationis indole et statuenda caussa eam in febre variolosa excitante non eandem fovent Auctores opinionem. Nonnulli eam evacuationem non tantum utilem et proficuam, sed criticam vere declarant, dum alii, ejus evacuationis usum agnoscentes, symptomaticum hoc dicunt phaenomenon. Magnus SYDENHAM, hic suum suspendit judicium: memoratis namque binis symptomatibus in variolis confluentibus exstantioribus, salivatione scilicet in adultis, diarrhaea in infantibus, pergit „ utrum providens Natura has evacuationes idcirco substituerit, quod in „ pusillo hoc, ac humili, genere materia morbifica ita „ penitus nequeat exterminari, ac in pustulis istis majoribus ac magis fastigiatis, generis *discreti*, nullus defi- „ nio, cum historiam tantum scribam, non solvam pro- „ blemata. Hoc certo scio, quod non solum variolas „ *confluentes* plerumque comitantur, sed etiam quod quae „ per illas fit evacuatio, tam est necessaria quam sunt, „ vel pustulae, vel faciei et manuum intumescen- „ tia" (*b*).

Egregie

(*b*) Pag. 138.

Egregie illam quaeſtionem pertractarunt ante aliquot annos H. BEZOET Medicus Roterodamenſis meritisſimus, et A. YPEY tunc Botan. et Med. Leg. Lector eximius in Academia Franequerana, in reſponſis ad quaeſtionem a Societate Amſtelodamenſi Servandis Civibus dicata propoſitam (c).

§. IX. Varii in ea verſantur opinione Naturam majori impetu humores verſus caput determinare quia cutis in febre variolosa, puſtulis occupata, haud posſideat requiſitam ad perſpirationis materiem eliminandam diſpoſitionem. Revera, qui perpendit expellendae materiae copiam, quae retenta materia perſpirabili in corpore remanet, quaeque ex calculo SANCTORII $\frac{5}{8}$ aliarum excretionum aequat, adeoque major longe est alvi et urinae excretionibus ſimul: qui perpendit ſtupendum Naturae humanae niſum in conſervando excretionum aequilibrio, quo fit, ut diminuta aut ſuppresſa una excretione, alia intendatur (conf. §. V. N. V.) non abſonam adeo declarabit asſignatam ſalivationis causſam, imo alia facile et ſpecioſa ad exornandam illam theoriam, atque commendandam addi argumenta posſent: at vero ſtare illam opinionem non posſe, ſuppresſamque perſpirationem ſalivationis causſam

(c) Vid. *Handelingen van het Geneeskundig Genootſchap*, onder de zin[illegible] deel.

ſam veram non esſe ſatis inde liquet, quod uberior illa excretio aliquando in eruptionis ſtadio jam obſervatur, ubi Natura occupata est in materia acri fortiori conamine ad cutim devehenda, ubi igitur pororum cutaneorum obſtructio nondum adest (*d*): accedit nonnullorum obſervatio, qua conſtitit, in discretis variolis, et in aegrotis exiguo admodum puſtularum numero vexatis, ubi igitur perſpiratio non penitus, aut ſaltim non multum fuit ſuppresſa, ſalivationem tamen adfuisſe.

§. X. Imo ipſe SYDENHAM experientia didicit in febre continua annorum CIƆIƆCLXVII. — LXIX. quae durante variolоſa conſtitutione dominabatur, quaeque omnia conſueta variolоſae febris ſymptomata monſtrabat, excepta puſtularum variolоſarum eruptione, qua de causſa *febrim* illam vocavit *variolоſam ſine variolis*, ſalivationem ſe manifeſtasſe. „ Ptyalismus" habet „ quandoque ſatis copioſus ſub finem accedebat, ſi nempe „ nulla inſignior praecesſerat evacuatio, atque aegro „ julapia refrigerantia imperata fuerant, quo quidem ſi „ neque evacuationibus, neque uſu Medicamentorum „ calidorum fuerit interceptus, Morbus ultra ſpem om- „ nem

(*d*) Conf. quae ſuperius e SYDENHAMO adduxi et T. LOBB *on the ſmall pox*, p. 8.

„ nem fugam fibi quaerebat" (*e*). In ulteriore hujus defcriptione pergens idem Auctor addit. „ Propenfio „ itidem quam habebat hicce morbus, quoties in flam„ mam vehementiorem adfurgeret, fe per *Ptyalismum* ex„ onerandi, eadem prorfus erat atque in variolis hisce, „ quoties fcilicet confluebant" (*f*).

§. XI. Denique de momento hujus falivationis in judicando hoc morbo febrili addit egregius Naturae obfervator, „ jam vero, ut fupra monuimus, Febris hu„ jus folutio, ut etiam variolarum (quae foror ejus ger„ mana merito audiunt) per *falivationem* non raro fiebat; „ quae quidem numquam non falutaris fuit, ita ut ea„ dem liberalius procedente, tam maculas revera pur„ pureas, quam Febrim ipfam evanescere oculis vidi „ meis" (*g*).

§. XII. Egregiis hisce SYDENHAMI obfervatis ad illuftrandam falivationis indolem tam pulchre facientibus adjungere liceat; falivationis fpontaneae epidemice graffantis obfervationem JOH. CASP. WESPHALI. Anno fcili-

(*e*) Sect. III. C. III. p. 163.
(*f*) L. C. pag. 164.
(*g*) L. C. pag. 169.

ſcilicet CIƆIƆCXCIV. Delitii ejusque in circulo et vicinia non ſolum, ſed et pluribus aliis in Regionibus ac locis epidemice greſſabatur dicta ſalivatio, quae una cum variolis confluentibus ibidem locorum grasſari primo ineunte vere incipiebat; hac ſaepe duas et tres, imo quatuor perſonas laborantes vel una domus habebat, quae omnes iisdem plane in principio et incremento ſymptomatis maxime doloroſis affligebantur, quae in ſalivatione mercuriali alias obviae esſe ſolent: tumore nempe genarum, linguae, gingivarum, faucium, parotidum, etc. in ſtatu vero (evacuatis ſuccis viscidis et glutinoſis, interdum etiam primo in principio cruentis) ſucci apparebant tenues et aquoſi, dictis oris et faucium ſymptomatis pedententim remittentibus. Hic morbus tam juvenes, quam adultos aggresſus est; imo, quod mirandum, non ſolum homines, ſed et multas feles et canes Deletii et quibusdam in pagis ſalivatione correptas ipſe WESTPHALUS partim in propria fele vidit, partim ab aliis audivit; qui in ſymptomatum horum causſas paulo intimius inquirens occaſionalem causſam Miasmati varioloſo, et quidem variolarum confluentium adſcribit; hae enim tunc temporis ſaepe cum ſalivatione, vel doloroſa, vel non doloroſa conjunctae grasſabantur. Quibus autem variolae pepercerunt, vel, uti clarius explicat dictus Auctor, quorum materia varioloſa viſcida per poros cutis exitum non invenit, illi aut per tumorem glandula-

rum

rum in inguinibus, aut ſubſequentem ſalivationem, ſervati ſunt (*g*).

§. XIII. Liquet igitur ex allatis obſervationibus aliam ſubesſe hic causſam, qua fiat, ut ſingulari impetu organa ſalivalia petat materia morboſa, perque illas vias exitum ſibi quaerat: liquet ſalivationem a cutis poris imperviis, et ſuppreſſa perſpiratione nullo modo posſe revocari.

Est ne igitur haec ſalivatio derivanda ab ipſis puſtulis varioloſis, faciem atque fauces occupantibus, cutimque acriter ſtimulantibus? Sic voluit Cl. P. CAMPER. Hic auctor postquam propoſuerat nonnulla de puſtularum in facie artubusque numero aut quantitate majore vel minore, et hinc derivanda memoratarum partium intumeſcentia majore minoreve, ſic proſequitur. „ Intumeſcentiae hae igitur non ſunt criticae, ſed verae „ ſequelae inflammationis cutis, et panniculi adipoſi; ſi „ vero critica esſet haec inflatio, eo major foret intumeſcentia, quo minor copia puſtularum, quod tamen „ neutiquam obtinet: nam ubi paucae vel nullae puſtulae, ibi nulla intumeſcentia. Idem de ſalivatione „ cenſendum. Salivatio ex duplici cauſſa oritur, ex „ univerſali capitis intumescentia, unde parotides, ſub- „ maxil-

(*g*) *Eph.* N. C. Cent. 1. et 2. Obſ. CXXXVII. Conf. M. SCHURIGII *Sialologia* Cap. III. §. IX. p. 73.

„ maxillares et ſublinguales glandulae ſimul afficiuntur,
„ ubi confluunt puſtularum abſcesſus; atque ex puſtulis,
„ ipſis, fauces, linguam, palatum, ac gingivas ob-
„ ſidentibus, in quo ultimo caſu ſalivatio admodum ſa-
„ lutaris est: nam ſalivae copioſioris affluxu emolliun-
„ tur hae partes, aeque atque oculus inflammatione cor-
„ reptus lachrymis" (*h*).

Certe, videntur Practicorum obſervata docere revera materiem variolofam ſanguini inhaerentem, et eruptorio conamine eliminandam praeprimis ſuam exſerere ferociam in capite et quidem facie, asſerit enim CAMPERUS variolas naturales maxime in facie, in manubus, et contra omnem Theoriam, in iis partibus corporis humani multiplicari, quae magis caeteris aëri expoſitae ſunt, adeo ut confluant frequenter in facie, licet ſuper reliquum corpus ſatis ſint discretae. Exhibita porro computatione, a XL. variolis decumbentibus, deſumta, oſtendit unam quintam variolarum in toto corpore praeſentium quantitatem, ſola in facie apparere (*i*).

§. XIV. Anne vero inde tuto posſit concludi, ergo ſymptomatica et faciei intumescentia, et ſalivatio; dependet haec unice a puſtulis faciem occupantibus, fauces ſtimulantibus, non ego affirmaverim.

Quae

(*h*) *De Emolument. Inſition.* pag. 19. et 20.
(*i*) L. C. §. II.

Quae adduxit Doctiss. BEZOET (k) argumenta, me judice ostendunt Cl. CAMPERUM nimis praecipitanter suam formasse conclusionem.

I. Quae faciem artusque occupat intumescentia oedematosa magis, quam quae inflammationem concomitari solet: egregie illud in palpebris apparet, quae aliquando, imo plerumque, inflatae, licet vel unica, vel nulla pustula variolosa eas occupaverit.

II. Intumescentiam illam nullo modo haberi posse pro sequela inflammationis, vel inde constat, quod maxima non sit, variolis ex inflammatione maxime stimulantibus aut dolentibus, sed potius tum summo adsit gradu ubi maturescere incipiunt pustulae.

III. Intumescentia haec in variolis est topica, faciem tantum occupat aut artus, licet universa corporis superficies irritetur: si igitur haec irritatio genuina et vera foret intumescentiae caussa, cur non totus quantus intumesceret aegrotus?

IV. Non procedit, aut omni exceptione majus est CAMPERI assertum, intumescentiam illam numero pustularum, faciem occupantium, esse proportionatam: asserit Doctiss. BEZOET, se vidisse intumescentiam faciei atque manuum valde magnam, licet pustularum variolosarum numerus esset admodum exiguus.

V. Intu-

(k) L. C. §. 13.

V. Intumeſcentia memoratarum partium ſaepius non est conſtans, cito, atque ex improviſo ſubſident aliquando diſtentae partes, ſubito evanida paulo ante intumeſcentia redit, quod phaenomenon nullo modo explicationem admitteret, ſi a puſtulis irritantibus unice deberet revocari.

§. XV. Dum igitur ſolis luce clarius appareat, neque a praepedita cutis functione, neque ab irritatione, a puſtulis varioloſis caput, faucesque praeprimis occupantibus derivanda, revocari posſe ſalivationem, quae pari pasſu cum faciei intumeſcentia et inflatione ambulat, et cum quo ſymptomate communem habet originem, liquet: aliam quandam hic ſubesſe causſam de cujus indole jam breviter noſtra proponemus cogitata.

§. XVI. Ubi miasma varioloſum in corpore praedis poſito ſingularem illum ſuscitaverit motum ſanguinis inteſtinum, ſimulque vigeat vitae, vel partium irritabilium violentior actio inde profluens, adſunt profecto variae conditiones quae, uti indicavi (§. V.), ſecretionis et excretionis negotium intendere posſunt, imo haud deficiunt etiam ejusmodi conditiones, quae ſalivae praeparationem et excretionem uberiorem reddere valent (§. VI.), illae tamen omnes ſufficere mihi nequaquam videntur ad genuinam ſalivationis in morbo varioloſo causſam conſtituendam. Videor mihi hic in varioloſa febre videre ſpecialem

ſem aliquam Naturae activae, ſuique adjutricis operationem, qua haec ſalivae praeſertim viâ expellere tentat indomabilem, et ſibi inimicam materiam; criticum aliquod conamen, quo debite procedente ſemper leventur aerumnae aegrotantis, mitigetur morbi vis atque ferocia, quo aliquando ſolo ſufficienter depuretur humorum maſſa.

Hanc ſi agnoscamus ſalivationis indolem plurima certe enodari posſunt, et intelligi phaenomena, quae alias haud facile explicari posſunt: ſic liquet: cur in ſummo vitae discrimine conſtituti variolis decumbentes ob violentam nimis faucium intumeſcentiam, et pectoris oppresſionem mirum in modum leventur, imo uti SYDENHAMUS dicit, ex orci faucibus eripiantur, manifeſtante ſeſe artuum aut ſuperiorum aut inferiorum intumeſcentia.

Hinc ſummus BOERHAVIUS (*l*). „ Quo idem „ (loquitur de ſpatio inter puſtulas) plus pallet, vel „ fuscum evadit, eo pejus: angina ſequitur lethalis, „ aut peripneumonia; *niſi ſalivatio liquida, vel ingens* „ *tumor manuum, pedumve accesſerit.*

Cur variolis confluentibus tentati aegrotantes ſemper leventur ubi ſe manifeſtaverit ſalivatio, eaque legitime procedat, et e contrario, ſi, vel haud ſufficiens ſit illa eliminatio, vel intempeſtive penitus ſufflaminata violentioribus vexentur.

(*l*) *Aph.* 1398. et STOLL §. 542.

xentur ſymptomatibus atque in ſummum vitae discrimen conjiciantur aegrotantes (*m*). Hinc juſta est BAGLIVII regula practica, *qui in variolis maxime ſputant, raro moriuntur* (*n*), et intelligitur ratio uſus ſalivationis in penitus devincendis varioloſae febris reliquiis, uti notavit LUDWIGIUS (*o*).

Cur ſalivationis locum aliquando occupent, aliae evacuationes, et ſatis quidem conſtanter, uti ſuperius e SYDENHAMO propoſui, diarrhaea in infantibus loco ſalivationis adſit.

Cur ſalivatio aliquando incipiat una cum variolarum eruptione antequam ſupponi posſit vaſa cutanea esſe infarcta, uti vidimus ſupra, quod et aliquoties ſe in praxi obſervasſe teſtatur SWIETENIUS (*p*).

Cur, notantibus SYDENHAMO, SWIETENIO, aliisque, aegrum etiam paucisſimis notatum puſtulis ptyalismus haud ſecus atque in confluentibus exerceat.

Cur denique in febre varioloſa ſine variolis SYDENHAMO dicta, obſervata fuerit ſalivatio: et qui explicanda ſalivatio ſpontanea epidemica J. C. WESTPHALI, ſuperius a me commemorata.

§. XVII.

(*m*) V. SWIETEN, T. V. p. 97.
(*n*) *Op. Omn.* p. 62.
(*o*) Disſ. *de criſib. variolar. acceſſor.* p. 22.
(*p*) *Comm.* Tom. V, p. 97.

§. XVII. Quae vero jam sit ratio cur hanc sibi in adultis seligat Natura criticam viam non facile quis explicabit. Naturae gressus in plerisque morbis observare, sed non semper explicare potest Medicus, non semper nobis determinatorum moliminum sufficientem rationem cognoscere licet. Merito de hacce quaestione agens egregius magni BOERHAVII commentator, scribit, constat practicorum observatis, Naturam diversas affectare vias in morbi materia eliminanda de corpore, vel in totum, vel pro parte. Quid igitur obstat quominus concludamus cum SWIETENIO (q), „ videtur ergo salivatio, et tumor manuum pedumque, numerari debere inter salutaria haec „ Naturae morbo medentis conamina, quorum observatio „ magnum usum habet in praxi, licet a priori non possit „ dari liquida ratio, quare potius per haec quam alia corporis loca expellantur illa, quae relicta nocerent."

En! quae de salivatione in Variolis ejusque indole atque caussa breviter proponenda habebam. Antequam nunc manum de tabula tollam jubet grati animi sensus, ut Vobis Clarissimi in Academia Batava, quae Hardervici floret, Professores! R. FORSTEN, P. J. VAN MAANEN, et B. NIEUHOFF, quibus mihi licuit Praeceptoribus uti, debitas pro fideli institutione persolvam gra-

(q) Tom. V. p. 97.

grates: Manes itidem hac occasione veneror Cl. C. P. SCHACHT, in Botanicis, Chemicis et Hist. Naturali praeceptoris dignissimi, mihi, meisque commilitonibus, Academiae praematura proh dolor! morte erepti.

Quamdiu vivam ego, Viri Optimi! cum genuino HIPPOCRATIS discipulo Praeceptores, qui me Artem edocuerunt, Parentum loco habituros promitto.

TANTUM.

THE-

THESES.

I. *Cerebri ſubſidentia, quae exſpirationi, et elevatio, quae inſpirationi reſpondet, ſinuum et vaſorum encephali depletioni et repletioni trebui debent.*

II. *Minime hodiernis, imprimis Germanicis medicis asſentimur, qui omnem humoribus vitalitatem denegant, omniumque morborum fontem in ſolidis tantum quaerendum esſe defendunt.*

III. *Nulla actio noſtro in corpore vivo obtinet, quae pure mechanica aut chemica dici poterit; ſed ſemper quaecunque hic obtinet actio conſideranda est tanquam vi vitali modificata, atque adeo tenenda pro effectu e vi vitali cum viribus mechanicis, et chemicis combinata profluente.*

IV. *Hinc, ſi Chemia, quae docet qua ratione vires chemicae animaliſatae, ſive vi vitali modificatae agant, ideoque* Animalis *dicta probe diſtinguatur a Chemia illa, quae vires chemicas in corporibus mortuis agentes docet; maxima tunc cum utilitate Chemia quoque in plerisque tam Phyſiologiae et Pathologiae, quam Methodi medendi partibus ad multa phaenomena explicanda inſervire potest.*

V. *In aequilibrio tam ſolidorum et fluidorum, quam virium vitalium* omnis *ſanitatis, uti in eorum aequilibrio deſtructo morborum* idea *poſita esſe videtur.*

VI. *Dari in ſystemate Lymphatico abſorbente* arteriolas *ita dictas* lymphaticas, *ipſi hujus ſystematis Oeconomiae repugnare videtur.*

VII. *Similis aëris atmoſphaerici decompoſitio fieri videtur in cute quam in pulmonibus.*

VIII.

THESES.

VIII. *Homo, inter omnia mammalia, habita ratione ipsius tardi incrementi, longae infantiae, seraeque pubertatis, maxime longaevum videtur animal; vix alia igitur magis injusta est quiritationum sophistarum de miseria vitae humanae, eâ, quam, de brevitate ejus occinere solent.*

IX. *Damnanda est praxis, quae adeo mollem medicinam facit, ut nunquam Emeticum, ut ut indicatissimum propinare audeat, sed Eccoproticis, veterumque minorativis et per Epicrasin datis, morbum unico Emetico jugulandum, persaepe cum periculo aegri non exiguo in longum trahit.*

X. *Optima saepe est medicina, in morbis curandis medicinam non facere.*

XI. *Quamvis placentae a partu expulsio solius non perpetuo naturae operi sit relinquenda, detrahendo tamen longe saepius peccari credo, quam fieret, si illa expulsio naturae semper relinquatur.*

XII. *Vulnerum lethalium divisio in Medicina legali commoda est in simpliciter (vel absolute) et in comparate (hypothetice) lethalia, quae postrema optime iterum dispesci possunt in ea, quae per se, id est sibi relicta, et quae per accidens lethalia sunt.*

XIII. *Febris Puerperalis est omnis febris, quae orta occasione puerperii, ab Epidemica constitutione regnante diversimode modificatur.*

XIV. *Imminutio vis emetici Tartari Emetici, in ejus combinatione cum cortice peruviano, decompositioni Tartari Emetici Acido gallaceo, in Cortice existente, tribuenda est.*

XV. *Vesicatoria in febribus putridis et saburralibus egregii sunt usus.*